

สมเด็จพระเจ้ากับหน่วยแพทย์อาสาพ.สว. ความทรงจำที่ไม่มีวันลืมเลือน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นพ.ธนวัฒน์ สุวรรณจรัส

ณ ดินแดนชนบทไทยอันไกลโพ้น...ห่างไกลแสงสีและความเจริญ...ดินแดนที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารบ้านเมืองหลายยุคหลายสมัยไม่ได้สนใจเหลียวแลอย่างจริงจัง แต่กลับมีพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์หนึ่ง...พระผู้ซึ่งสถิตย์อยู่ในดวงใจของคนไทยทุกคน อย่างแนบแน่นนิรันดรมิอาจลบเลือน...ให้ความสนพระทัย ท่านได้ทรงประกอบพระราชกรณียกิจทั้งปวงเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของพี่น้องชาวไทยทุกคนในชนบทโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหา เรื่องสุขภาพซึ่งนับเป็นปัญหาหลักสำคัญอันหนึ่งที่ทำให้คุณภาพชีวิตของคนไทย ด้อยกว่าประชาชนชาติอื่น ๆ ท่านก็ทรงแสวงหาแนวทางในการแก้ไขปรับปรุง ก่อเกิดเป็น บันทึบที่ยิ่งใหญ่ในตำนานหน้าหนึ่งของวงการสาธารณสุขไทย คงไม่มีประชาชนชาวไทยคนใดที่ไม่รู้จักท่าน...สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี หรือ **สมเด็จพระเจ้า** ของพวกเราทุกคน

ข้าพเจ้ายังจำเหตุการณ์ในวันนั้นได้ดีแม้เวลาจะผ่านมาเนิ่นนานถึงสิบสามปีแล้วก็ตาม ภาพต่าง ๆ ในความทรงจำยังแจ่มชัดเหมือนเพิ่งผ่านไปเมื่อวานนี้เอง เช้าวันนั้นข้าพเจ้า พร้อมด้วยเจ้าหน้าที่อีกร่วมสิบชีวิตได้ออกเดินทางจากโรงพยาบาลเวียงป่าเป้า อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงรายซึ่งเป็นโรงพยาบาลประจำอำเภอขนาดสามสิบเตียง...ที่ซึ่งข้าพเจ้าได้ออกไปทำงานรับใช้ประชาชนเป็นแห่งแรกหลังจากจบการศึกษาจากคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล ขณะนั้นเป็นเวลาหกนาฬิกาเศษ พระอาทิตย์ยังไม่เปล่งประกายรัศมี รถกระบะคันเก่าคร่ำคร่าแผดเสียงคำรามกึกก้องในความเงียบ ฝ่าสายหมอกที่หนาทึบและอากาศอันหนาวเหน็บ...เย็นยะเยือกจับเข้าไปถึงขั้วหัวใจ รถดังกล่าว ได้นำพาพวกเราสิบกว่าชีวิตออกเดินทางจากโรงพยาบาลมุ่งลงไปทางทิศใต้ตามถนนเชียงใหม่-เชียงราย จากตำบลเวียงผ่านตำบลป่าจี่ว ตำบลแม่เจดีย์ เข้าสู่ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ซึ่งหมู่บ้านที่เป็นจุดหมายปลายทางของเราตั้งอยู่ หนทางข้างหน้าเริ่มคดเคี้ยวและวกไปวนมามากขึ้นเรื่อย ๆ เดียวก็ลาดชันเขา...เดี๋ยวก็ลาดลงเขาสลับไปสลับมา สุดท้ายเราก็มาถึงปากทางเข้าบ้านห้วยโป่งซึ่งอยู่เชิงดอยสะเกิดรถได้เลี้ยวขวาจากถนนลาดยางสู่ถนนลูกรังเล็ก ๆ ที่เต็มไปด้วยหลุมบ่อสองข้างทางเต็มไปด้วยต้นไม้ใหญ่ขนาดต่าง ๆ กัน...บ้างก็ออกดอกสะพรั่งสีแดงสดใส บ้างก็ผลิดอกสีเหลือง สีส้มภูสดสวยเต็มต้นไปหมด รถยังคงวิ่งพาพวกเราไปเรื่อย ๆ บางครั้งก็มองเห็นทิวทัศน์ที่จะทำให้วิ่งไม่พบต้องวิ่งฝ่าน้ำลงไปในลำห้วย บางครั้งก็ต้องเร่งเครื่องโจนทยาน

ขึ้นเขาที่สูงชันซึ่งด้านหนึ่งเป็นภูเขา ส่วนอีกด้านหนึ่งเป็นหุบเหวลึก มองหากันแทบไม่พบ นำหวาดเสียวจนเจ้าหน้าที่หญิงหลายคนในรถส่งเสียงกรีดร้องด้วยความหวาดกลัว...และแล้วในที่สุด หลังจากเวลาผ่านไปพร้อมสามชั่วโมง พวกเราก็เริ่มมองเห็นบ้านคนที่ถูกปลูกสร้างอย่างง่าย ๆ ด้วยไม้ไผ่ หลังคามุงจาก จากห่าง ๆ กัน ก็เริ่มหนาแน่นขึ้น เริ่มมองเห็นผู้คนหนาแน่นขึ้นเรื่อย ๆ ในที่สุดพวกเรา ก็มาถึงจุดหมายปลายทางในการปฏิบัติงานในวันนี้ คือบ้านห้วยโป่ง เวชภัณฑ์และอุปกรณ์ต่าง ๆ ถูกเคลื่อนย้ายลงมาจากรถ หลังจากนั้นการปฏิบัติหน้าที่ของพวกเรา...หน่วยแพทย์อาสาสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี (พอ.สว.) ...ก็ได้เริ่มขึ้น

การทำงานของเรารเริ่มต้นเมื่อเวลาเก้านาฬิกาเศษ โดยเริ่มจากการทำบัตรบันทึกรายละเอียดข้อมูลส่วนตัวพร้อมทั้งประวัติการเจ็บป่วยของผู้ที่มาใช้บริการ หลังจากนั้นก็จะชั่งน้ำหนัก วัดอุณหภูมิร่างกาย จับชีพจร วัดอัตราการหายใจ วัดความดันโลหิต แล้วส่งต่อให้แพทย์ทำการซักประวัติและตรวจร่างกายโดยละเอียดเพื่อให้ได้การวินิจฉัยโรคที่แน่นอนแม่นยำพร้อมทั้งสั่งการรักษาในใบสั่งยา ขั้นตอนสุดท้ายก็เป็นหน้าที่ของเภสัชกรที่จะต้องจัดยาให้ผู้ป่วยพร้อมทั้งอธิบายวิธีการใช้ยาอย่างถูกต้องเพื่อให้การรักษามีประสิทธิภาพสูงสุด ผู้ป่วยที่มาใช้บริการในวันนั้นมีทั้งที่ป่วยด้วยโรคที่ไม่สลบซับซ้อนเช่น ไข้หวัด แผลในกระเพาะอาหาร ข้อเข่าเสื่อม กล้ามเนื้อหลังอักเสบ ฯลฯ และโรคที่สลบซับซ้อนซึ่งจำเป็นต้องส่งต่อไปรับการรักษาในโรงพยาบาล เช่น นิ้วในระบบทางเดินปัสสาวะ ปากแห้งเพดานโหว่ เนื้องอกชนิดต่าง ๆ ฯลฯ เวลาช่างผ่านไปรวดเร็วเหลือเกิน ในที่สุดการตรวจรักษาผู้ป่วยรายสุดท้ายก็ได้เสร็จสิ้นลง เมื่อเวลาสิบสามนาฬิกาเศษ รวมผู้ป่วยที่มาใช้บริการทั้งสิ้นในวันนั้นห้าร้อยกว่าราย นอกจากการให้บริการทางการแพทย์และสาธารณสุขแล้วยังมีปฏิบัติการอื่น ๆ อีกมากมายที่ล้นแล้วแต่มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน...ให้สามารถยืนหยัดอยู่ได้ด้วยตนเอง อาทิเช่นการฝึกฝนทักษะอาชีพต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการตัดผม การตัดเย็บเสื้อผ้า การประกอบอาหาร รวมทั้งศิลปหัตถกรรมต่าง ๆ อีกมากมาย ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานหลาย ๆ แห่งทั้งจากกระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงศึกษาธิการ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้นแล้วแต่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นห่วงเป็นใยของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณสามองค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพสกนิกรที่อยู่ห่างไกลในชนบท และยังแสดงให้เห็นว่าพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณสามองค์ท่านในด้านการพัฒนาชนบทที่มุ่งหวังที่จะสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนจนสามารถยืนหยัดอยู่ได้ด้วยตนเอง พวกเราได้มองเห็นรอยยิ้มที่อิ่มเอิบเปี่ยมไปด้วยความสุขของชาวบ้านทุกคน ที่มาร่วมกิจกรรมในวันนั้นทำให้ไม่รู้สึกรู้หายเหนื่อยเลยแม้แต่น้อย หลังจากรับประทานอาหารกลางวันเสร็จ คณะของพวกเรา ก็ได้เดินทางกลับถึงโรงพยาบาลเวียงป่าเป้าโดยสวัสดิภาพในเวลาสิบแปดนาฬิกา...นับเป็นการเสร็จสิ้นภารกิจของการเป็นอาสาสมัครหน่วยแพทย์อาสาสมเด็จพระราชชนนีครั้งแรกของข้าพเจ้า ถึงแม้ในครั้งนั้นข้าพเจ้าจะไม่มีโอกาสเฝ้ารับเสด็จและชื่นชมพระบารมีของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณสามองค์ท่าน แต่ข้าพเจ้าก็ยังรู้สึกปลื้มใจมาจนถึงทุกวันนี้ที่ได้มีโอกาสทำงานสนองใต้เบื้องพระยุคลบาทของพระองค์ท่าน

หลังจากนั้นไม่นานข้าพเจ้าก็ได้มีโอกาสเข้าเฝ้ารับเสด็จและรับพระราชทานเข็มที่ระลึกสำหรับอาสาสมัครหน่วยแพทย์อาสาพอ.สว.จากพระหัตถ์ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยตรง ณ ไร่แม่ฟ้าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย...วันนั้นข้าพเจ้าได้เดินทางจากโรงพยาบาลเวียงป่าเป้าไปยังไร่แม่ฟ้าหลวง มีเพื่อนสมาชิกหน่วยแพทย์อาสาพอ.สว.อีกร่วมสองร้อยคน ไปรอเฝ้ารับเสด็จสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้วย...และแล้วเมื่อถึงเวลาบ่ายสามโมงตรง ทุกคนในไร่แม่ฟ้าหลวงต่างก็แหงนคอหันหน้าขึ้นมองท้องฟ้าเนื่องจากเสียงใบพัดที่ดังกึกก้องของเจ้าแมลงปอยักษ์...ซึ่งก็คือเฮลิคอปเตอร์พระที่นั่งของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว...ค่อย ๆ บินต่ำลงมาเรื่อย ๆ พร้อมกับลมหมุนจากแรงของใบพัดและฝุ่นที่ตลบอบอวลไปทั่วข้างหน้าสายตาของข้าพเจ้าและทุกคนในเวลานั้น เสียงเพลงสรรเสริญพระบารมีดังขึ้น...และเมื่อสิ้นเสียงเพลง ทุกอย่างกลับสู่ความสงบอีกครั้ง ก็ปรากฏพระวรกายบอบบางแต่แฝงไว้ด้วยความแข็งแกร่งของพระเจ้าอยู่หัวซึ่งทุกคนในเวลานั้นรอคอยค่อย ๆ ก้าวลงจากเฮลิคอปเตอร์พระที่นั่ง ข้าพเจ้าและทุกคนต่างคำนับถวายความเคารพ พระองค์ท่านข้าพเจ้าได้มีโอกาสชื่นชมพระบารมีของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอย่างใกล้ชิดเป็นครั้งแรกในชีวิต แม้ในขณะนั้นพระองค์ท่านจะทรงมีพระชนมายุแปดสิบเจ็ดพรรษาแล้วก็ตามแต่พระพลานามัยยังคงแข็งแรง กระฉับกระเฉง แคล่วคล่องว่องไว พระพักตร์เปี่ยมไปด้วยความเมตตาและทรงเยี่ยมพระสรวลตลอดเวลาในวันนั้นสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ได้ตามเสด็จด้วย สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานเข็มที่ระลึกพอ.สว.แก่อาสาสมัครที่เฝ้ารับเสด็จในวันนั้นจนหมดทุกคนด้วยพระองค์เอง หลังจากนั้นทรงมีพระราชปฏิสันถารกับอาสาสมัครตามพระราชอัธยาศัย แล้วทรงร่วมถ่ายภาพที่ระลึก และเสด็จกลับโดยเฮลิคอปเตอร์พระที่นั่งในเวลาสิบเจ็ดนาฬิกา แม้เหตุการณ์เหล่านี้จะเกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาเพียงสั้น ๆ แต่มันกลับก่อให้เกิดความทรงจำและความประทับใจอันยิ่งใหญ่มหาดศาล...ยากที่จะลบเลือนไปจากใจของข้าพเจ้า...เพราะเหตุใด สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งในขณะนั้นทรงมีพระชนมายุสูงถึงแปดสิบเจ็ดพรรษา ยังต้องทรงทนลำบากพระวรกายเสด็จเยี่ยมประชาชนในเขตทุรกันดาร ห่างไกลซึ่งความเจริญ ทั้งที่บุคคลทั่วไปในวัยนี้ต่างก็ถือเป็นวัยที่จะต้องพักผ่อนและมุ่งแสวงหาหนทางสงบให้แก่ตนเอง?...เพราะเหตุใด สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังต้องทรงประกอบพระราชกรณียกิจมากมาย ไม่ว่าจะเป็นการจัดตั้งหน่วยแพทย์อาสาพอ.สว. หน่วยแพทย์ทางวิทยุ โครงการทันตสาธารณสุข พอ.สว. โรงเรียนชาวเขา โครงการพัฒนาอดอยดุง มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ไร่แม่ฟ้าหลวง มูลนิธิสงเคราะห์ตำรวจตระเวนชายแดน ฯลฯ ?...เชื่อว่าคำตอบสำหรับคำถามเหล่านี้คงทราบดีอยู่แล้วในใจของคนไทยทุกคน...นั่นคือเพราะพระองค์ทรงห่วงใยในทุกข์สุขของคนไทยทุกคน และทรงมีพระราชประสงค์จะให้คนไทยทุกคนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นนั่นเอง

สำหรับการก่อกำเนิดของหน่วยแพทย์อาสาสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เชื่อว่าเป็นผลสืบเนื่องมาจากที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงอภิเษกสมรสกับสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนกและได้ทรงดำรงพระชนมชีพอยู่ร่วมกันอย่างใกล้ชิดเป็นเวลาหลายปี ได้ทรงเห็นพระราชจริยาวัตรและพระราชอัธยาศัยอันงดงาม ทำให้พระองค์ทรงทราบซึ่ง ศรัทธา และทรงรับถ่ายทอดแนวพระราชดำริต่าง ๆ ไว้มากมาย ด้วยเหตุนี้สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงดำเนินการต่าง ๆ หลายประการซึ่งล้วนสืบทอดพระราชปณิธานตามรอยพระยุคลบาท

ของพระบรมราชชนก ในการบำเพ็ญประโยชน์แก่บ้านเมืองให้ลุล่วงบริบูรณ์สืบไป พระราชกรณียกิจต่างๆ ที่ทรงกระทำนั้นก็เพื่อพสกนิกรชาวไทยทั้งสิ้น นับแต่ปีพุทธศักราช 2507 ที่สมเด็จพระเจ้าเสด็จพระราชดำเนินไปประทับแรม เพื่อพักผ่อนพระราชอิริยาบถ ณ พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ จังหวัดเชียงใหม่ พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินไปตามป่าตามเขา และได้แวะเยี่ยมเยียนชาวบ้านตามหมู่บ้านต่างๆ ในละแวกนั้น ทำให้ได้ทรงพบเห็นความทุกข์ยากของประชาชนอันเนื่องมาจากความเจ็บป่วยแล้วมิได้รับการรักษาพยาบาลอย่างถูกต้องเนื่องด้วยความขาดแคลนทางด้านสุขภาพอนามัย สาธารณสุขมูลฐาน ประกอบกับแพทย์ส่วนใหญ่มักอยู่ในเขตชุมชนเท่านั้น ทำให้ประชาชนต้องรักษาอาการเจ็บป่วยไปตามมีตามเกิดเมื่อสมเด็จพระเจ้าทรงเห็นดังนั้นจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บรรดาแพทย์และพยาบาลที่ตามเสด็จฯ เข้าไปทำการตรวจและรักษาประชาชนผู้เจ็บป่วยเหล่านั้น ซึ่งนับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของหน่วยแพทย์อาสาเคลื่อนที่ในพระองค์ ซึ่งในเวลาต่อมาได้รับการจดทะเบียนเป็น มูลนิธิแพทย์อาสาสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี (พอ.สว.) หรือ Princess Mother's Volunteer Flying Doctor Foundation เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม พุทธศักราช 2517 วัตถุประสงค์ของมูลนิธิก็คือให้ความช่วยเหลือในด้านการรักษาพยาบาลแก่ประชาชนและเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในท้องถิ่นทุรกันดารตามชายแดน โดยไม่จำกัดเชื้อชาติ ศาสนา และไม่คิดมูลค่าแต่ประการใด ในด้านการปฏิบัติงาน...ทางมูลนิธิได้รับความร่วมมือจากอาสาสมัครซึ่งมีสองประเภทคือ อาสาสมัครสามัญซึ่งประกอบด้วยแพทย์ ทันตแพทย์ เกษตรกร เจ้าหน้าที่สาธารณสุข พยาบาล ผู้ช่วยพยาบาล และพนักงานอนามัย ส่วนอาสาสมัครอีกประเภทหนึ่งคืออาสาสมัครสมทบประกอบด้วยผู้ที่สนใจในกิจการ และยินดีให้ความช่วยเหลือตามกำลัง ระยะเวลาในการปฏิบัติงานในวันหนึ่ง ๆ จะเริ่มตั้งแต่เวลา 09.00-16.00 นาฬิกาเฉลี่ยปีละ 12 ถึง 24 ครั้ง นอกจากนี้ยังได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ เอกชน และ รัฐบาลต่างประเทศ ซึ่งนับเป็นปัจจัยผลักดันให้กิจการมั่นคงเป็นปีกแผ่นยิ่งขึ้น และในเวลาต่อมาสมเด็จพระเจ้าได้ทรงริเริ่มทดลองใช้วิทยุเป็นเครื่องมือสื่อสารในการรักษาพยาบาลขึ้นอีกทางหนึ่งด้วย ในปัจจุบัน มูลนิธิหน่วยแพทย์อาสาสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีมีหน่วยงานครอบคลุมพื้นที่ในจังหวัดตามแนวชายแดน และพื้นที่ทุรกันดาร รวม 48 จังหวัด การกำหนดพื้นที่ในการปฏิบัติงานนั้นจะเลือกเฉพาะพื้นที่ที่ทุรกันดาร การคมนาคมไม่สะดวก ยังไม่มีหน่วยแพทย์อื่นใดเข้าไปให้การตรวจรักษา และมีความปลอดภัยอย่างเพียงพอแก่คณะปฏิบัติงาน การออกไปปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ในแต่ละพื้นที่นั้นจะมีการหมุนเวียนไปปฏิบัติงานซ้ำอีกตามความเหมาะสม โดยสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี จะทรงรับพระราชภาระในเรื่องยา เวชภัณฑ์ พาหนะ สำหรับเดินทาง ตลอดจนเครื่องมือใช้และอุปกรณ์ที่จำเป็นอื่น ๆ พร้อมกันนั้นได้พระราชทานเงินสำหรับเป็นค่าอาหารแก่อาสาสมัครด้วย ในกรณีที่แพทย์ในหน่วยพบว่า มีผู้ป่วยที่จำเป็นต้องเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลแห่งใดแห่งหนึ่งทางมูลนิธิ พอ.สว. จะเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการเดินทางและค่ารักษาพยาบาลทั้งหมด ในฐานะที่เป็นผู้ป่วยในพระราชานุเคราะห์

ข้าพเจ้าเองได้สมัครเข้าร่วมเป็นอาสาสมัครสามัญของหน่วยแพทย์อาสาพอ.สว. ตั้งแต่ปีแรกที่ออกไปปฏิบัติงานในชนบทและได้ร่วมปฏิบัติงานกับหน่วยแพทย์เคลื่อนที่พอ.สว. อีก

หลายครั้ง และก็ยังคงเก็บภาพความทรงจำที่ประทับใจไว้ทุกครั้งมิลืมเลือน...โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาพพระราชจริยาวัตรที่งดงามของสมเด็จพระเจ้าของพวกเราทุกคน...แม้ท่านจะเสด็จสู่สวรรคาลัยแล้ว แต่หัวใจชาวไทยทุกคนก็ยังคงน้อมรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ท่านโดยไม่เสื่อมคลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปีพุทธศักราช 2543 นี้เป็นวโรกาสครบรอบพระชนมายุ 100 ปีสมเด็จพระเจ้า จึงขอให้พวกเราทุกคนยึดถือพระราชจริยาวัตรอันงดงามของพระองค์ท่านเป็นแบบอย่างและแนวทางในการดำเนินชีวิตเพื่อสร้างสรรค์สังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งความเอื้ออาทรซึ่งกันและกันตลอดไป ดุจดั่งพระราชปณิธานของสมเด็จพระเจ้า แม่ฟ้าหลวง พระผู้สถิตย์อยู่ในดวงใจไทยนิรันดร์

